

A KIKÉPZÉSI MÓDSZEREK

A csapattiszt szolgálati idejének javát kiképzéssel tölti el. A katonai kiképzés lényegileg pedagógiai munka. Ugyanaz amit a tanító végez az iskolában, vagyis a kiképzési anyag átszarmaztatása a kiképzendő tudatába.

Fentiekkel szemben meggondolandó az a körülmény, hogy a tisztképzésünk tananyagából hiányoznak a pedagógiai ismeretek. Szolgálati könyveink között nem találjuk meg a kiképzési anyag „átadására” útmutatásul szolgáló szabályzatot.

Ennek folyományaként: kiképzési módszerünk nem az egységesen megadott pedagógiai elveken és törvényszerűségeken alapul, hanem ötletszerű, egyénenként változó stílusú és nem rendszeres.

A pedagógiai képzettség hiányában az oktatás eredménye azondől el, hogy az oktatóban milyen mértékben van meg a pedagógiai érzék. Jó kiképző-tisztjeink is inkább ösztönösek mint tudatosak, oktatási módszerükben.

A pedagógiai felkészültség hiányát végső fokon a csapat érzi meg. Ennek jelentőségére pedig észszerűsége folytán szükségtelen külön rámutatnom.

Értekezésem során dióhéjban vázolom a módszertan és tanítástan tételeit, valamint ezek alapján a módszeres oktatás formáját.

Ezzel egyidejűleg szándékozom rámutatni a katonai kiképző pedagógiai felkészültségének szükségességére.

Az oktatásról általában.

A nevelés-tudomány azon részével, amely az oktatás (tanítás) módszerét tárgyalja, a módszertan (didaktika) foglalkozik.

A didaktika módszernek nevezi: „az oktatás teendőinek elvek által meghatározott azon egymásutánját, mely az oktatási anyag módszeres átszarmaztatását szabályozza.”

Az oktatás különleges szellemi munka. Míg más szellemi munkának csak tárgyi tényezői vannak, addig az oktatásba alanyi tényezők is bekapcsolódnak: a kiképzendő emberek. Az oktatásnak ezek lelkiéletével számolnia kell!

Ez azt jelenti, hogy nemcsak logikai normák, hanem pszichológiai törvények által is meghatározott szellemi munka. Mivel azonban nemcsak egy tudattal, hanem azok sokaságával és sokféleségével kell számolnia, nem támaszkodhat egyedül az általános pszichológiára.

Figyelembe kell vennie a tömeg és differenciális lélektan törvényszerűségeit.

Az oktatásközben nem kapcsolható ki az akaratra és az érzelmekre való hatás, ami az oktatásnak esztétikai és ethikai kapcsolataira mutat.

Az oktató pedig e munkájában nem nélkülözheti a legszükségesebb pedagógiai ismereteket.

Az oktatás módszere.

A tudomány e témával a XVII. században kezd foglalkozni.

Kérdés: milyen módszerrel lehet leghatásosabban a művelődési anyagot a tanulók tudatába átszármasztani?

A didaktikusok, a történeti fejlődés során az oktatás menetében, három formális fokozatot állítottak fel. E lépéseken kell keresztül haladnia úgy az oktatandónak, mint az oktátónak.

Ezek az oktatandó szempontjából: a figyelés, a megértés, a felhasználás.

A figyelés. Az oktatandó első teendője, hogy énjét az elkövetkező szellemi munkára beállítsa, azaz figyeljen. A figyelem lehet önkéntes és önkéntelen. Az oktátónak az önkéntelen figyelem felkeltésére kell törekednie. Ez az oktatás anyagából, a jó módszerből, az érdeklődés felkeltéséből fakad.

A megértés. Az oktatandó az új ismeretet a már megszerzett ismereteivel összefüggésbe hozza és közéjük azokat beilleszti.

A felhasználás. Az oktatandó a megértett új ismeretet alkalmazni, felhasználni is tudja. A tudat cselekvésbe megy át.

Az oktatandó eme munkáját az oktató irányítja. Így részleteiben csak az oktató közreműködését vázolólok.

Az oktató szempontjából a három formális fokozat: az előkészítés, a megértés (az új ismeret átszármasztása), a megerősítés.

Előkészítés.

Az oktatás fundamentális elvéül a megértést kell tartanunk. A megértés folyamata két részre osztható: egy pszichológiai részre — appercepció — és egy logikai részre.

Az appercepció fogalma értelmében, — az új képzetnek a régebbi tudattartalommal való összeolvadása — az oktatás nem más mint: az új tartalmaknak a régiak alapján való felfogása és feldolgozása.

A fentiekből következik, hogy az oktató első teendője tehát nem az új ismeretek közlése, hanem az új ismeretekkel rokon, régi ismeretek felújítása.

Azokat a régebbi képzeteket, melyekhez az új ismereteket kapcsolhatjuk, a „kapcsoló-ismétlés“ keretében újítjuk fel. Pl.: új anyag: Eligazítás az őrszolgálatban. Ennek szoros előzménye: az őrszolgálatban állók fegyverhasználata, az eligazításról általában, — tanultak. A kapcsoló-ismétlés alatt az oktató szűkíti a hallgató tudatának körét és érdeklődését a megfelelő irányba tereli.

A figyelem felkeltése. Eszköze: az új ismeret (probléma) megjelölése, a cél kitűzése.

Az új ismeret megjelölésével a tárgy természetéhez képest érdeklődést, (reális tárgyak) vagy hangulatot (ideális tárgyak) kell keltőnünk.

A figyelés feltétele az érdeklődés. Felkeltésével oktató munkánk megkönnyebbül, minden szavunk termékeny talajra hull. Pl.: új ismeret: Magatartás a harcban. Az anyag érzelmi természetű lévén, hangulatot teremtünk. Katonahősök történetét, tanulságos harctéri eseményt mondunk el.

A figyelmet felkelthetjük a cél kitűzésével is. Pl.: „Megtanuljuk hogyan kell a puskával célozni!“ A célkitűzés leghatásosabb alakja a probléma formájában megadott cél, mert e forma gondolkodásra készít. Pl.: új ismeret: A géppuska tüzelés közben előforduló akadályai és azok elhárítása. A foglalkozásra beállítok kellő számú műhibával előkészített géppuskát és kitűzöm a célt: „Miért nem működnek a géppuskák?“

Megértetés.

Az oktatás második lépése. Tényezői a tapasztalás, a rendszerezés. Eszközei: a szemléltetés, magyarázat, rávezetés.

Az új érzéki tartalmak felvételére — a tapasztalásra — a szemléltetés közben nyújtunk alkalmat. Ez azt jelenti, hogy a tárgyakat bemutatjuk, a cselekvéseket előmutatjuk, a tüneményeket előidézük stb., szóval minden ténytyszerűséget érzékeltetünk. A szemléltetés során a következőket kell szem előtt tartanunk:

Ne elégedjünk meg a pusztán vizuális érzékeltetéssel, hanem az embereket cselekedtessük is. (Kinesztétikus érzetek.) Törekedjünk sokoldalú szemléltetésre. Ha a tárgy nem áll rendelkezésre modell, képet, rajtot mutassunk be. Elvontabb tárgyaknál az érzékelést az élménynek és a fantáziának kell pótolnia. Ezért az ilyen tárgyak anyagát világosan, színesen és annyi élénkséggel kell előadnunk, hogy a hallgatók el tudják azt képzelni. A szemléltetéssel egyidejűleg adjunk alkalmat arra, hogy a hallgatók a szemlélés alatt szerzett tapasztalataikat elmondhassák. Ezzel nyerünk alapot a további lépéshez, a gondolkodáshoz.

A gondolkodás folyamata alatt a hallgató az új ismeretet szétbontja (analízis); közzéjelenségeket, cselekedeteket stb. összehasonlíttja; közös tulajdonságokat, nem-jegyeket fedez fel és ezeket kiemeli (szubszumálás); majd meghatároz (definíció); végül az új ismeretet organikus egészbe foglalja (szintézis).

A módszeres oktatásnak a hallgató fenti agymunkáját kell követnie, illetve azt vezetnie.

Az új ismeretet összefüggő részekre tagoljuk úgy, hogy az anyag egyes részeinek logikai egymásutánjában a megértést zavaró, vagy megnehezítő hézag ne keletkezzék. Ezért még az oktatásra való előkészület közben meg kell állapítanunk a megmagyarázandó részeket, valamint a magyarázás módját.

Az egyes részeket külön-külön tárgyaljuk, ahogy azt a fokozatosság elve: az egyszerűből az összetetthez, a lépésről-lépésre való megértetés megkívánja.

A lépésről-lépésre való gondolkodtatást az oktató magyarázatával, kérdéseivel, rámutatásaival vigye előbbre.

A részek tárgyalása után végezzünk részösszefoglalást, az eredményt rögzítsük le.

A magyarázat történhetik rávezetéssel, kísérletezéssel.

Ha a hallgatók az új ismereteket készen kapják, gondolkodás nélkül befogadják azokat. Az ilyen ismeretek felületesek. A helyes mód, ha okozatokat állítunk a hallgatók elé és azokra rávezetjük őket. Pl.: „Miért nem lehet a 37. M. pisztoly billentyűjét elhúzni, ha nem nyomjuk be a biztosítót?”

Az új ismeret elsajátítása lehetőleg mindig cselekedtető oktatással történjék. A tétlen mozdulatlanosság elfáraszt, a passzív figyelésen kívül alkotó munkára kell törekednünk.

Pl.: a dobvégekötés magyarázatánál hajtassuk is azt végre!

Az oktatásban az előrehaladás gyorsaságát a gyengébb felfogású hallgatókhoz mérjük.

A megerősítés.

Mozzanatai: begyakorlás, alkalmazás. A begyakorlás jelenti, hogy a megértett anyagot, tevékenységet, eljárást sokszori ismétléssel megerősítjük. A szakmabeli feladatok végrehajtásában (lővegirányzás, lehangolás) az ösztönösség fokára jutunk el.

A begyakorlás eszközei: az ismétlés és a súlykolás. Az elméleti anyagot ismétljük, a cselekvéseket súlykoljuk.

Az alkalmazással az ismeret cselekvésbe megy át. A tanultakat a hallgatók megvalósítják, változó körülmények mellett, a helyzetadta való esetekre alkalmazzák.

Az előadottakkal főbb vonalakban vázoltam a módszeres oktatás képét. Röviden és gyakorlatilag könnyebben használható formában ismereteinket az alábbiakban foglalom össze:

I. Előkészítés:

a) az új ismeretekkel rokon, régi tudattartalmuknak felújítása és felsorakoztatása,

b) a figyelem felkeltése,

c) az új ismeret megjelölése, a cél kitűzése.

II. Megértetés:

a) a hallgatók elmondják, amit az új ismeretről már tudnak,

b) szemléltetés: tárgyak, jelenségek, cselekvések érzékeltetése.
eredmény: szemléletek, képzetek,

c) gondolkodás: szétbontás, összehasonlítás, meghatározás, —
eredmény: fogalom, szabály, törvény.

d) rendszerezés: osztályozás, a nyert ismeret más tárgyak fogalmi ismeretéhez való viszonyának megjelölése, — eredmény: rendezett tudás.

III. Megerősítés:

a) begyakorlás: ismétlés, súlykolás,

b) alkalmazás: az új ismeretnek megdaott tényekben való felismerése, az új ismeret cselekvő, alkotó alkalmazása.

Az oktató magatartása.

Az oktatás közben használt beszédforma: a tanalak. Lehet: közlő vagy előadó, magyarázó és kérdve kifejtő tanalak.

A közlő vagy előadó tanalak abból áll, hogy az oktató elmondja az új ismeretet, az oktatandók pedig hallgatják. Ez az oktatásforma vezet a legkevesebb eredményre. A hallgatókra csak a figyelés kötelezettsége hárul és a látszólagos figyelés álláspontjára helyezkedve alusznak.

A magyarázó tanalak formájában az oktató nemcsak ismereteket mond el, hanem magyarázza is azokat: elemez, körül-ír, fejteget. Nem alkalmazható az egész foglalkozási órán keresztül, csak helyenként.

A helyes módszer: a kérdve kifejtő tanalak. Abból áll, hogy az oktató kérdések segítségével kényszeríti a hallgatókat a figyelésre, képzettársításra, összehasonlításra, fogalmak alkotására, vagyis gondolkodásra.

A kérdések legyenek egyszerűek, rövidek, érhetőek. Helytelen felelet után kérdezzünk más formában.

Az oktatót jellemezze: derűs nyugalom, türelem, egyszerű stílus, legyen természetes és emberi.

Oktatás közben elsősorban oktatunk és nem parancsolunk. A zarnoki fegyelem, szenvedélyes kiabálás, a becsukással való örökös fenyegetés ellenszenvet kelt nemcsak az oktató, hanem a tárgya ellen is.

Ne legyen az oktató a helyéhez rögzített szobor, de örökmozgó sem. Legyen mentes minden modorosságtól és kerülje az úgynevezett „szójárásokat!”

A hallgatók figyelme rendszerint odahárul, hogy az oktató hányadszor mondta már: „ugye”, „na már most”.

Az oktató ne fukarkodjék a dicsérettel. Végül, vígkedéllyel, humorral hangulatot teremtünk és embereink fáradtságát elűzzük!

Értekezésemet útjelzőül szánom a kiképző munkát végző Bajtársaknak. Szándékom, hogy a hozzászólások, vélemények révén előbbre vigyük honvédségünk kiképzésének ügyét.

Solti Molnár István